

Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanguisorba officinalis*) (H6510)

Verkorte naam: glanshaver- en vossenstaarthooilanden

1. Status

Habitatrichtlijn Bijlage I (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: Het habitatype betreft soortenrijke, bloemrijke hooilanden op tamelijk voedselrijke, doorgaans kleihoudende gronden. Deze hooilanden liggen in de uiterwaarden en komgronden van het rivierengebied of op oeverwallen in beekdalen en op hellingen en droogdalen in het heuvelland. Van nature omvat het type vlakdekkende hooilandgemeenschappen: vossenstaartgrasland (verbond *Alopecurion pratensis*) op lager gelegen plaatsen en glanshaverhooiland (verbond *Arrhenatherion elatioris*) op hoger gelegen plaatsen. De begroeiingen van het habitatype komen ook op de kunstmatig opgebrachte kleihoudende grond van dijken voor. Daar vormen ze linten en liggen ze relatief hoog en droog. De lager gelegen hooilanden van dit habitatype worden af en toe overstroomd. Ook de laaggelegen hooilanden van de vloeiveiden van de Kempen horen bij dit habitatype. Daar zijn relatief schrale hooilanden met een bijzondere soortensamenstelling ontstaan onder invloed van bevoeiing van hooilanden met Maaswater.

Van de vele soorten die de graslanden van dit habitatype voorkomen zijn internationaal gezien het meest bijzonder de wilde kievitsbloem (*Fritillaria meleagris*) en de weidekervel (*Silaum silaus*). Ze komen in de lager gelegen hooilanden voor.

De plantengemeenschappen van dit habitatype in ons land worden gerekend tot twee plantensociologische verbonden. Overeenkomend met deze indeling in verbonden worden binnen dit habitatype twee subtypen onderscheiden.

Subtypen:

Subtype A. Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (*glanshaver*) : Glanshaverhooiland (verbond *Arrhenatherion elatioris*). Dit type is aanwezig in hoge delen van de uiterwaarden, op dijken, op oeverwallen langs beken en op hellingen en droogdalen in het heuvelland.

Subtype B. Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (*grote vossenstaart*) : Vossenstaartgrasland (*Alopecurion pratensis*). Dit type is aanwezig in lager gelegen (vaker overstroomde) delen van de uiterwaarden. Het omvat ook de graslanden met wilde kievitsbloem en graslanden met weidekervel.

Vegetatietypen:

Goed: Begroeiingen die te rekenen zijn tot de associaties *Arrhenatheretum elatioris* (16Bb1; subtype A) met minimaal twee typische soorten, *Fritillario-Alopecuretum pratensis* (16Ba1) en *Sanguisorbo-Silaetum* (16Ba2; beiden subtype B) en rompgemeenschappen met dominantie van *Bromus racemosus* binnen het *Alopecurion pratensis*.

Matig: Begroeiingen die te rekenen zijn tot de associatie *Arrhenatheretum elatioris* (16Bb1; subtype A) met minder dan twee typische soorten.

Soortenarme hooilanden en hooiruigten met dominantie van één of twee van de aspectbepalende grassen, zoals *RG-Alopecurus pratensis-Elymus repens-[Arrhenatheretalia]*, *RG-Alopecurus pratensis-Lychnis flos-cuculi-[Alopecurion/Molinietalia]*, *RG-Alopecurus pratensis-Hordeum secalinum-[Alopecurion/Cynosurion]*, *RG-Gagea pratensis-[Arrhenatheretalia]* en *RG-Anthriscus sylvestris-[Arrhenatheretalia]*, worden niet tot het habitatype gerekend maar kunnen lokaal wel daarin omgevormd worden.

Code habitat (sub)type	Code	Vegetatietypen	Representativiteit	Voorwaarde
6510A	16BB01A	<i>Arrhenatheretum typicum</i>	goed	3
6510A	16BB01A	<i>Arrhenatheretum typicum</i>	goed	

Code habitat (sub)type	Code	Vegetatietypen	Repre- tativiteit	Voor- waarde
6510A	16BB01C	<i>Arrhenatheretum luzuletosum campestris</i>	goed	
6510A	16BB01D	<i>Arrhenatheretum medicaginetosum falcatae</i>	goed	
6510A	16BB01D	<i>Arrhenatheretum medicaginetosum falcatae</i>	goed	
6510B	16BA01A	<i>Fritillario-Alopecuretum cynosuretosum</i>	goed	
6510B	16BA01B	<i>Fritillario-Alopecuretum typicum</i>	goed	
6510B	16BA01C	<i>Fritillario-Alopecuretum calthetosum</i>	goed	
6510B	16BA02	<i>Sanguisorbo-Silaetum</i>	goed	

Relatief belang in Europa: zeer groot (subtypen A en B).

Nederland herbergt binnen dit habitatype (subtype B) een van de twee grootste populaties van de wilde kievitsbloem in Europa (in de SBZ Zwarte Water). Om geografische redenen is het grasland met weidekervel (subtype B) van internationale betekenis: deze begroeiingen vormen een westelijke voorpost van het areaal. Glanshaverhooilanden (subtype A) komen wijd verspreid in Europa voor, maar in het rivierengebied zijn vlakdekkende vormen zeldzaam en juist in Nederland komen deze nog lokaal voor.

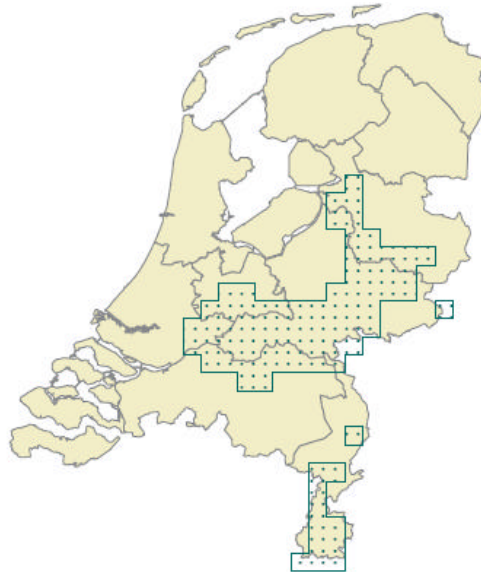
3. Kwaliteit

Kenmerken van een goede structuur en functie:

- Bloemrijk;
- Vlakdekkend;
- Jaarlijks gehooïd;
- Bedekking van ruigtesoorten en struweel is beperkt, < 5%;
- Incidenteel overstroomd (subtype B).

4. Bijdrage van gebieden

Verspreiding binnen Nederland: De beide subtypen hebben in ons land een verschillend verspreidingsgebied. Goed ontwikkelde graslanden van subtype B (glanshaver- en vossenstaarthooilanden *grote vossenstaart*) zijn beperkt tot het mondingsgebied van de grote rivieren, waar het zowel voorkomt in het stroomgebied van de Maas en Waal als in dat van de IJssel. Goed ontwikkelde graslanden van subtype A (glanshaver- en vossenstaarthooilanden *glanshaver*) komen voor in het gehele rivierengebied, zowel in de uiterwaarden als op dijken, en op hellingen en in droogdalen in Zuid-Limburg. Op oeverwallen langs beken resteren tegenwoordig slechts minder goed ontwikkelde voorbeelden van dit subtype.

Verspreidingskaart glanshaver- en vossenstaarthooilanden

Huidig voorkomen en Natura 2000: Glanshaverhooiland van subtype A komt vlakdekkend over een aanzienlijk oppervlakte slechts op enkele locaties voor, namelijk langs de Waal (Uiterwaarden Waal (68)), Nederrijn (Uiterwaarden Nederrijn (66)) en IJssel (Uiterwaarden IJssel (38)) en in Loevestein, Pompveld & Kornsche boezem (71). Op dijken is het type over grote afstanden goed ontwikkeld in de Gelderse Poort (67). Verder komt het subtype over een klein oppervlakte voor in bijvoorbeeld Uiterwaarden Lek (82), alsmede in een afwijkende vorm (een overgang naar Dotterbloemhooiland) in de Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux (136), waar deze graslanden afhankelijk zijn van kunstmatige bevoeiing met Maaswater. Het subtype is ook aanwezig in het Heuvelland in Bemelerberg & Schiepersberg (156), Geuldal (157) en Sint Pietersberg & Jekerdal (159).

De belangrijkste vindplaats van subtype B met weidekervel is de Hengstpolder (Biesbosch (112)). Vroeger kwam dergelijk grasland veel voor in de omgeving van Den Bosch, in overlaatgebieden, maar daar is het zo goed als verdwenen. De rijkste groeiplaats van subtype B met kievitbloem is Uiterwaarden Zwarte water en Vecht (36); daarbuiten komen restbegroeiingen voor in o.a. Uiterwaarden IJssel (38), Zwarte Meer (74) en in boezemlanden in het laagveengebied van Polder Stein (Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein (104)).

H6510A glanshaver- en vossenstaarthooilanden (glanshaver): relatieve bijdrage van Natura 2000 gebieden

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Leenderbos, Groote Heide & De Plateaux	H6510A	++	++	(1) Bijzondere kwaliteit
Loevestein, Pompveld & Kornsche boezem	H6510A	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Uiterwaarden IJssel	H6510A	++	++	(1) Opp. >15% én bijzondere kwaliteit
Uiterwaarden Neder-Rijn	H6510A	++	++	(1) Bijzondere kwaliteit
Uiterwaarden Waal	H6510A	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Biesbosch	H6510A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Gelderse Poort	H6510A	+	+	(1) Opp. 2-15%
Geuldal	H6510A	+	++	(1) Opp. 2-15% (2) opp. breidt uit naar >15%
Grensmaas	H6510A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Sint Pietersberg & Jekerdal	H6510A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Uiterwaarden Lek	H6510A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit (2) uitbreiding opp. van <2% naar 2-

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
				15%
Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	H6510A	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Bemelerberg & Schiepersberg	H6510A	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit
Oeffelter Meent	H6510A	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit

H6510B glanshaver- en vossenstaartheoïlanden (grote vossenstaart): relatieve bijdrage van Natura 2000 gebieden

Natura 2000 gebied	Habitat code	Huidige rel. bijdrage (1)	Potentiele rel. bijdrage (2)	Argumentatie (1) of (2)
Biesbosch	H6510B	++	++	(1) Opp. >15% én bijzondere kwaliteit
Uiterwaarden Zwarte water en Vecht	H6510B	++	++	(1) Opp. >15% goede kwaliteit
Broekvelden, Vettenbroek & Polder Stein	H6510B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Langstraat	H6510B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Uiterwaarden IJssel	H6510B	+	+	(1) Opp. 2-15%
Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	H6510B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Zwarte Meer	H6510B	+	+	(1) Opp. < 2% goede kwaliteit
Roerdal	H6510B	-	+	(1) Opp. < 2% matige kwaliteit (2) van matige naar goede kwaliteit

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends: Door intensivering van de landbouw en door veranderingen in de waterhuishouding zijn de graslanden van beide subtypen gedurende de 20^e eeuw sterk in kwaliteit en oppervlakte achteruitgegaan. Het verspreidingsgebied van subtype B is sterk ingekrompen door het (vrijwel) verdwijnen van grasland met kievitsbloem uit Zuidwest-Nederland. De plantengemeenschap met kievitsbloem (*Fritillario-Alopecuretum pratensis*) is bij vergelijking van de periode vóór 1975 met de periode na 1975 afgenomen van 41 naar 18 uurhokken. Daarbij bevatten de 18 uurhokken die resteren in een aantal gevallen slechts onvolledig ontwikkelde (fragmentaire) gemeenschappen. De plantengemeenschap met weidekervel (*Sanguisorbo-Silaetum*) is in verspreidingsgebied gelijk gebleven, maar in oppervlakte en kwaliteit flink achteruitgegaan.

Glanshaverhoiland (subtype A) komt veel voor als lintvormige dijkbegroeiingen en als soortenarme gemeenschap. Soortenrijke, vlakdekkende begroeiingen zijn echter zeldzaam geworden, onder meer door afgraving van hoog gelegen uiterwaarden. In beekdalen zijn de graslanden van subtype A zo goed als verdwenen. Wat betreft de dijken zijn goede voorbeelden verloren gegaan als gevolg van dijkverzwaring. Voor een deel is dat pas gebeurd na de hoge waterstanden van de jaren 1990 en de daaruit voortvloeiende maatregelen. Daartegenover staat dat in het kader van natuurontwikkelingsprojecten veel dijktafsluitingen profiteren van een extensiever beheer.

Recente ontwikkelingen: In de periode 1994-2004 zijn gemiddeld genomen geen wezenlijke veranderingen opgetreden. Het laatste restant grasland met kievitsbloem in Zuid-Holland in de Polder Stein gaat sterk achteruit. Daar is het twee voor twaalf ten aanzien van behoud en herstel.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: subtype A: gunstig; subtype B: zeer ongunstig

Het verspreidingsbeeld van subtype A is onveranderd. Het verspreidingsgebied van subtype B is verkleind en uitgedund.

Beoordelingsaspect oppervlakte: subtype A: matig ongunstig; subtype B: zeer ongunstig
De oppervlakte van subtype B is sterk afgenomen, evenals de oppervlakte van goed ontwikkelde graslanden van subtype A.

Beoordelingsaspect kwaliteit: subtype A: matig ongunstig; subtype B: zeer ongunstig

1. Typische soorten: Bepaalde typische soorten zoals kievitbloem en weidekervel zijn in de loop van de 20^e eeuw steeds zeldzamer geworden en vertonen ook de laatste decennia een negatieve trend.

2. Structuur en functie: Voor het behoud van de restanten van het type zijn de ecologische condities op een aantal locaties onvoldoende. In de Polder Stein bijvoorbeeld dreigt het grasland met kievitbloem te verdwijnen. Daarmee zou de laatste groeiplaats van subtype B in Zuid-Holland verloren gaan.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: subtype A: gunstig; subtype B: zeer ongunstig
Momenteel wordt ernaar gestreefd toenemende waterhoeveelheden te bergen en af te voeren door verruiming van het rivierbed. Het is de vraag in hoeverre de verruiming van het rivierbed op de langere termijn gunstig of ongunstig uitpakt voor dit habitatype. De voorspelde hogere afvoeren in de winter, in combinatie met extreem lage waterstanden in de zomer (zoals die optraden in 2003), zouden kunnen zorgen voor extremere milieu-omstandigheden. Dit kan ongunstig zijn voor de overstromingsafhankelijke gemeenschappen van het habitatype (de graslanden met kievitbloem en de graslanden met weidekervel). Het uit de landbouw nemen van grote oppervlakten uiterwaardgrasland biedt aan de andere kant perspectieven voor natuurontwikkeling, en zeker goede kansen voor de glanshaverhooilanden.

Definitie gunstige staat van instandhouding: Voor een gunstige staat van instandhouding is voor beide subtypen een verspreiding over het gehele mondingsgebied van de rivieren vereist. Voor subtype B betekent dit dat het zowel in het mondingsgebied van de IJssel als in dat van de Maas-Waal in goede kwaliteit moet voorkomen. Daarnaast dient subtype A tenminste in vijf beekdalen in goed ontwikkelde vorm voor te komen. In goede vorm dienen glanshaverhooilanden (subtype A) vlakdekkend voor te komen over tenminste 400 ha en lintvormig over tenminste 10 km rivierdijk. Subtype B graslanden met kievitbloem en weidekervel dienen over respectievelijk 200 en 20 ha vlakdekkend voor te komen.

Oordeel: subtype A: matig ongunstig; subtype B: zeer ongunstig

Aspect	1994	2004
Verspreiding	gunstig	gunstig
Oppervlakte	matig ongunstig	matig ongunstig
Kwaliteit	matig ongunstig	matig ongunstig
Toekomstperspectief	matig ongunstig	gunstig
Beoordeling Svl	matig ongunstig	matig ongunstig

Subtype A Glanshaver- en vossenstaarhooilanden (glanshaver)

Aspect	1994	2004
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Oppervlakte	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Kwaliteit	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomst- perspectief	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Beoordeling Svl	zeer ongunstig	zeer ongunstig

Subtype B Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (grote vossenstaart)

6. Bronnen

- Schaminée et al 1998;
- Weeda et al. 2002;
- Corporaal 2003.